

Література

1. Про пріоритетні напрями розвитку науки і техніки : Закон України // Офіційний вісник. – 2001. – № 31 Нормативно-правові акти про науку і науково-технічну діяльність у вищих навчальних закладах України : у 2 кн. / [за ред. Ю.І. Горобця, М.І. Панова]. – Х. : Право, 2001. – Кн. 1. – С. 148–149.
2. Квятковський С. Меморандум Європейської комісії “Навчання протягом усього життя” // Неперервна професійна освіта: теорія і практика // Науковий журнал. – 2002. – Вип. 3 (7). – С. 11–19.
3. Манько В.М. Принципи професійної підготовки майбутніх інженерів-механіків сільськогосподарського виробництва / В.М. Манько // Аграрна наука і освіта. – 2006. – Т. 7. – № 3–4. – С. 142–149.
4. Манько В.М. Система ступеневої підготовки фахівців з механізації сільського господарства / В.М. Манько // Аграрна наука і освіта. – 2006. – Т. 7. – № 1–2. – С. 128–134.
5. Мельничук Д.О. Дослідницькі університети (Із досвіду високо розвинутих країн Заходу) / Д.О. Мельничук, А.Г. Кравченко // Аграрна наука та освіта. – 2006. – Т. 7. – № 1–2. – С. 9–14.
6. Мельничук Д.О. Сучасна магістратура – шлях до вдосконалення системи освіти і науки / Д.О. Мельничук, В.П. Лисенко, А.Г. Кравченко // Аграрна наука і освіта. – 2007. – Т. 8. – № 5–6. – С. 5.
7. Андрущенко В. Стратегія для освіти (за матеріалами звіту відділу філософії та прогнозування розвитку освіти Інституту вищої освіти АПН України, червень, 2006) / В. Андрущенко // Вища освіта України. – 2006. – № 3. – С. 5–9.
8. Фініков Т.В. Сучасна вища освіта: світові тенденції і Україна / Т.В. Фініков. – К. : Таксон, 2002. – 176 с.
9. Чобітько М.Г. Особистісно орієнтована взаємодія “студент-викладач” у рамках навчально-виховного процесу вищого навчального закладу. Розвиток інноваційних процесів у навчально-виховних закладах : збірник наукових праць / М.Г. Чобітько // Проблеми сучасності: культура, мистецтво, педагогіка. – Х. : Стиль-Іздат, 2003. – 176 с.

ЗАХАРІНА Є.А.

КУЛЬТУРОЛОГІЧНИЙ ПІДХІД У ПРОФЕСІЙНІЙ ПІДГОТОВЦІ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ ДО ПОЗАКЛАСНОЇ ТА ПОЗАШКІЛЬНОЇ ОЗДОРОВЧО-ВИХОВНОЇ РОБОТИ

Один із найважливіших недоліків діючої системи професійної підготовки майбутніх учителів фізичної культури виражається у помітному зниженні загальнокультурного та творчого рівня випускників. Існуюча вища педагогічна освіта недостатньо сприяє гармонійному поєднанню в особистості майбутніх учителів фізичної культури, не створює у студентів необхідних умов для формування активного, самостійного суб'єкта діяльності.

Теоретичні та методичні засади професійної підготовки майбутніх учителів фізичної культури у вищих навчальних закладах розглядалися вітчизняними вченими Р. Карпюк, О. Куц, Л. Сущенко, О. Тимошенко, Б. Шиян, Ю. Шкретій та ін.

Останнім часом у вивченні проблеми професійної підготовки майбутніх учителів фізичної культури набули розвитку такі підходи, як: медико-біологічний, соціологічний, психолого-педагогічний, акмеологічний, інформаційний та особливого значення набуває культурологічний підхід.

Дослідження питань культурологічного підходу у професійній підготовці майбутніх учителів фізичної культури значно ускладнюється недостатньою розробленістю теоретико-методологічних основ фізичної культури як виду культури, де ключовою проблемою висувається вивчення інтегративної сутності фізичної культури і біосоціальної природи людини.

Метою статті було охарактеризувати культурологічний підхід у професійній підготовці майбутніх учителів фізичної культури до позакласної та позашкільної оздоровчо-виховної роботи.

Виняткова роль культури в житті людини і суспільства розкривається в безлічі її функцій. Головною з них є функція соціалізації або формування і виховання людини, функція людинотворчості. Сучасна наука постулює, що найбільш значущим підходом, що дає змогу усвідомити феномен фізичної культури як частини загальної культури людини, є культурологічний. Іншими словами, вирішення приватних, конкретних проблем професійної підготовки майбутніх учителів фізичної культури до позакласної та позашкільної оздоровчо-виховної роботи вимагає культурологічного підходу.

Ф. Собянін наголошує, що підвищення культури майбутніх учителів фізичної культури можливе в результаті послідовної гуманізації освітнього процесу на загальнокультурному, специфічному (професійному) і особистісному рівні діяльності за допомогою інтегративної взаємодії мотиваційно-морального, пізнавального і рухового компонентів особистості студентів [17, с. 23].

Ю. Ніколаєв зазначає, що культурологічний аспект підготовки майбутніх учителів фізичної культури і феномен їхньої педагогічної культури є спеціалізованою галуззю культури, що забезпечує трансляцію накопиченого в суспільстві соціально значущого досвіду з підготовки духовно і фізично розвинутою, висококультурною особистості [13, с. 7].

В. Видрін зазначає, що культурологічний підхід покликаний сприяти гуманізації системи фізкультурної освіти, розширенню культурно-освітньої функції вищих навчальних закладів, формуванню активного суб'єкта соціальної та професійної діяльності [4, с. 60]. Особливе значення культурологічний підхід має в процесі підготовки майбутніх учителів фізичної культури в процесі художньої, педагогічної та фізкультурної діяльності студентів.

Ф. Собянін розуміє культурологічний підхід як методологічний напрям у науці, який передбачає розробку засобів, методів, концепцій, технологій, які досліджують об'єкти та явища з позиції теорії культури [17, с. 23]. Автор наголошує, що найважливішими ознаками цього підходу є: методологічні положення, пов'язані з поданням про культуру, наявність об'єктів дослідження, які зазнали людського впливу; застосування теорії діяльності та потреб; наявність класів явищ теорії культури та особливостях специфіки цього підходу у сфері фізичної культури полягає у виявленні її інтегративної сутності, яка розкриває біосоціальну єдність людини, що має стати основою для перспективи вдосконалення підготовки майбутніх учителів фізичної культури в нових умовах [17, с. 23].

Л. Лубишева на основі культурологічного підходу обґрунтувала класифікацію цінностей фізичної культури, які умовно були подані у вигляді декількох складових змісту ціннісного потенціалу фізичної культури, а саме інтелектуальні, рухового характеру, мобілізаційні, технологічні, інтенційний, валеологічні [9, с. 163].

Розглянемо уявлення про фізичну культуру як органічний елемент загальної культури. На думку Н. Візителя, фізична культура є найпершим і базовим видом культури, який формується в людині [3, с. 138].

Проведений автором аналіз словників свідчить, що поняття “фізична культура” визначається науковцями по-різному. Так, в “Енциклопедичному словнику з фізичної культури” за редакцією Г. Кукушкіна поняття “фізична культура” визначається як частина загальної культури суспільства, яка являє собою сукупність досягнень у справі оздоровлення людей і розвитку їх фізичних здібностей [21, с. 226].

В “Українському педагогічному словнику”, автором якого є С. Гончаренко, поняття “фізична культура” визначається як частина культури суспільства, що включає систему фізичного виховання та сукупність спеціальних наукових знань і матеріальних засобів, необхідних для розвитку фізичних здібностей людини, зміцнення її здоров’я [6, с. 345].

У “Словнику термінів”, автором якого є Ю. Рождественський, поняття “фізична культура” тлумачиться як підготовка людини до будь-якого виду діяльності, яка полягає в розвитку рухово-координаційних здібностей, задатків розумової діяльності, естетичних уявлень, а також здатності до самостереження, самозбереження, продовження роду та поділяє фізичну культуру на: народну фізичну культуру; фізичну культуру античності, фізичну культуру середніх століть; спорт; масову фізичну культуру [16, с. 60].

У “Радянському енциклопедичному словнику” за ред. А. Прохорова поняття “фізична культура” визначається як частина загальної культури суспільства, одна зі сфер соціальної діяльності, спрямована на зміцнення здоров’я, розвиток фізичних здібностей людини [18, с. 257].

У “Словнику з освіти та педагогіки”, автором якого є В. Полонський (2010), поняття “фізична культура” тлумачиться як освітня сфера, що включає навчання основам фізичної культури, ритміки, курс основ безпеки життєдіяльності, інтегровані курси фізичної підготовки, а також знання про поведінку в екстремальних ситуаціях [14, с. 87].

Аналіз психолого-педагогічної літератури свідчить про те, що поняття “фізична культура” визначається по-різному. Його тлумачать як: “частину загальної культури, сукупність спеціальних матеріальних і духовних цінностей, засобів їх створення та використання з метою забезпечення фізичної досконалості людини” (В. Ареф’єв) [1, с. 6]; багатоаспектне за своїм змістом, що може бути охарактеризовано з результативної, діяльної, ціннісної та функціональної сторін (В. Видрін, Ю. Курамшин, Ю. Ніколаєв) [4, с. 60]; “частину культури суспільства, що виявляється у створенні, раціональному використанні спеціальних засобів, методів та умов спрямованого фізичного вдосконалення людини та виділяє два боки або частини – функціонально-забезпечувальну та результативну” (І. Глазирін) [5, с. 12]; вид культури в загальносоціальному та особистісному плані (Ю. Курамшина) [20, с. 17]; органічну частину загальної культури особистості та суспільства, що являє собою сукупність матеріальних і духовних цінностей, створених і використовуваних суспільством для фізичного вдосконалення людей та (у вузькому сенсі слова) як елемент культури особистості, специфічний зміст якого становить раціональна організована, систематична рухова активність, яка використовується людиною для оптимізації стану

свого організму (В. Лук'яненко) [10, с. 27]; один з основних видів людської культури, специфіка якої полягає переважно в тому, що цей вид культури профільований у напрямі, що приводить до оптимізації фізичного стану та розвитку індивіда в єдності з його психічним розвитком на основі раціоналізації та ефективного використання його власної рухової активності у поєднанні з іншими культурними цінностями (Л. Матвеев) [11, с. 10]; частину загальнолюдської культури, всю сукупність досягнень суспільства у створенні та раціональному використанні спеціальних засобів, методів і умов спрямованого фізичного вдосконалення людини (В. Мельников) [12, с. 4].

У посібнику “Теорія і методика фізичної культури” за редакцією Ю. Курамшина зазначається, що в загальносоціальному плані фізична культура являє собою велику сферу творчої діяльності як наукової, так і практичної, а також результати цієї діяльності зі створення фізичної готовності людей до життя; в особистісному плані вона є мірою і способом всебічного фізичного розвитку людини [20, с. 17].

В. Мельников у змісті фізичної культури виділяє дві основні сторони: по-перше, все те цінне, що створює і використовує суспільство як спеціальні засоби, методи і умови їх застосування, яке дає змогу оптимізувати фізичний розвиток та забезпечити певний рівень фізичної підготовленості людей (сторона фізичної культури, яка функціонально забезпечує); по-друге, позитивні результати використання цих засобів, методів і умов (результативна сторона фізичної культури) [12, с. 4].

В. Видрін, Ю. Курамшин, Ю. Ніколаєв наголошують, що найбільш істотними ознаками змісту є діяльність з освоєння рухового і духовного досвіду, передача його з покоління в покоління; діяльність, спрямована на вдосконалення сутнісних сил людини; ціннісний аспект у сфері фізичного вдосконалення; функціональний аспект, пов'язаний з виявленням ролі та місця фізичної культури в житті суспільства [4, с. 60].

В. Бальсевич зазначає, що фізична культура є природним містком, що дає змогу з'єднати соціальне та біологічне у розвитку людини [2, с. 67].

В. Ареф'єв відносить до “спеціальних матеріальних цінностей фізичної культури”: “спортивні споруди (стадіони, спортзали тощо), спортивне обладнання (тренажери, гімнастичні прилади тощо) і спортивний інвентар (м'ячі, скакалки тощо); до спеціальних духовних цінностей відносить науково-методичні знання підручників, навчальних посібників, наукових робіт тощо з фізичної культури” [1, с. 6].

О. Гринів, А. Мандюк, Ю. Петришин стверджують, що фізична культура представлена комплексом духовних і матеріальних цінностей, які по суті зумовлюють подальший розвиток явища фізичної культури [7, с. 47]. Автори серед духовних цінностей фізичної культури виділяють такі, як: “генерування здорового способу життя та зміцнення здоров'я; гармонійний фізичний розвиток; наукові знання, що описують суть фізичної культури; програмно-нормативні основи фізичної культури; ефективне здійснення трудової діяльності; ефективне здійснення військової діяльності; ефектив-

не здійснення змагально-розважальної діяльності; естетичні ідеали та етичні норми” [7, с. 47].

Л. Матвеев зазначає, що необхідно враховувати для повної характеристики фізичної культури такі аспекти: ціннісний (культура як сукупність цінностей, що мають певне значення для задоволення суспільних та особистісних потреб); діяльнісний (культура як процес або спосіб раціонально організованої діяльності, що зумовлює певні зміни та перетворення); персоніфіковано-результативний (культура як результат діяльності, що втілений у самій людині) [11, с. 45].

Н. Пономарьов фізичну культуру розглядає з діяльного та результативного боку [15, с. 47]; В. Видрін, Ю. Курамшин, Ю. Ніколаєв розглядають реалізацію фізичної культури в таких формах (компонентах), як фізичне виховання (пов’язане з освоєнням фізичних і духовних сил людини), спорт (їх вдосконаленням), фізична рекреація (підтримкою), рухова реабілітація (відновленням) [4, с. 61]. Автори зазначають, що внутрішнім наповненням кожної з них є поєднання інтелектуального, соціально-психологічного і рухового компонентів, а також певної системи потреб, здібностей, діяльності відносин та інститутів [4, с. 61].

В. Столяров зазначає, що основними показниками фізичної культури як властивості й характеристики окремої людини є такі: турбота людини про підтримку в нормі вдосконалення свого фізичного стану, різних його параметрів (здоров’я, статура, фізичні якості та рухові здібності); різноманіття використовуваних для цієї мети коштів, вміння ефективно застосовувати їх; схвалювані й реалізовані на практиці ідеали, норми, зразки поведінки, пов’язані з турботою про тіло і фізичному стані; рівень знань про організм, про фізичний стан, про засоби впливу на нього і методи їх застосування, ступінь орієнтації на турботу про свій фізичний стан; готовність надати допомогу іншим людям в їх оздоровленні, фізичному вдосконаленні та наявність для цього відповідних знань, умінь і навичок [19].

Як зазначає М. Дутчак, державна політика у сфері фізичної культури “передбачає втілення в життя гуманістичних ідеалів, цінностей і норм, покликана зупинити погіршення здоров’я нації й тенденцію депопуляції соціуму, сприяти якісному покращенню людського ресурсу, формуванню здорового способу життя, вихованню негативного ставлення до шкідливих звичок (наркоманії, куріння, зловживання алкоголем, асоціальної поведінки)” [8, с. 167].

В. Мельников стверджує, що показниками стану фізичної культури в суспільстві являються: масовість; ступінь використання засобів фізичної культури у сфері освіти і виховання; рівень здоров’я і всебічного розвитку фізичних можливостей людей; рівень спортивних досягнень; наявність і рівень кваліфікації професійних і загальногосподарських фізкультурних кадрів; пропаганда фізичної культури і спорту; ступінь і характер використання засобів масової інформації у сфері завдань, що стоять перед фізичною культурою; стан науки та наявність розвинутої системи фізичного виховання [12, с. 5].

Висновки. Необхідність застосування культурологічного підходу в професійній підготовці майбутніх учителів фізичної культури до позакласної та позашкільної оздоровчо-виховної роботи зумовлено реальними соціально-історичними, практико-педагогічними, методологічними, науково-теоретичними, етичними передумовами та потребує від студентів розуміння фізичної культури як суспільної та особистісної цінності. Перспективи подальших досліджень полягають у вивченні інших підходів у професійній підготовці майбутніх учителів фізичної культури до позакласної та позашкільної оздоровчо-виховної роботи.

Література

1. Ареф'єв В.Г. Основи теорії та методики фізичного виховання : підручник / В.Г. Ареф'єв. – К. : Видавництво НПУ імені М.П. Драгоманова, 2010. – 268 с.
2. Бальсевич В.К. Физическая культура для всех и для каждого / В.К. Бальсевич. – М. : ФиС, 1988. – 208 с.
3. Визитей Н.Н. Физическая культура личности / Н.Н. Визитей. – Кишинев : Штиинца, 1989. – 156 с.
4. Выдрин В.М. Осмысление интегративной сущности физической культуры – магистральный путь формирования ее теории / В.М. Выдрин, Ю.Ф. Курамшин, Ю.М. Николаев // Теория и практика физической культуры. – 1996. – № 5. – С. 59–62.
5. Глазирін І.Д. Основи диференційованого фізичного виховання / І.Д. Глазирін. – Черкаси : Відлуння-Плюс, 2003. – 352 с.
6. Гончаренко С.У. Український педагогічний словник / С.У. Гончаренко. – К. : Либідь, 1997. – 376 с.
7. Гринів О. Фізична культура в контексті ціннісного аспекту / О. Гринів, А. Мандюк, Ю. Петришин // Спортивна наука України. – 2011. – № 3. – С. 40–49.
8. Дутчак М.В. Спорт для всіх в Україні: теорія та практика / М.В. Дутчак. – К. : Олімп л-ра, 2009. – 279 с.
9. Лубышева Л.И. Методология обновления содержания физического воспитания учащейся молодежи / Л.И. Лубышева // Материалы совместной научно-практической конференции РГАФК, МГАФК и ВНИИФК. – М., 2001. – С. 162–166.
10. Лукьяненко В.П. Физическая культура: основы знаний : учебное пособие / В.П. Лукьяненко. – М. : Советский спорт, 2003. – 224 с.
11. Матвеев Л.П. Теория и методика физической культуры / Л.П. Матвеев. – М. : ФиС, 2008. – 544 с.
12. Мельников В.С. Физическая культура : учебное пособие / В.С. Мельников. – Оренбург : ОГУ, 2002. – 114 с.
13. Николаев Ю.М. К проблеме развития теории физической культуры / Ю.М. Николаев // Теор. и практ. физич. культ. – 2001. – № 8. – С. 2–10.
14. Полонский В.М. Словарь по образованию и педагогике / В.М. Полонский. – М. : Высш. шк., 2004. – 512 с.
15. Пономарев Н.И. Еще раз о теории физической культуры / Н.И. Пономарев // Теория и практика физ. культуры. – 1985. – № 6. – С. 46–49.
16. Рождественский Ю.В. Словарь терминов. (Общеобразовательный тезаурус): Общество. Семиотика. Экономика. Культура. Образование / Ю.В. Рождественский. – 2-е изд. – М. : Флинта : Наука, 2003. – 112 с.
17. Собянин Ф.И. Профессиональная подготовка учителей физической культуры на основе культурологического подхода : автореф. дис. ... док. пед. наук : спец. 13.00.04 / Ф.И. Собянин. – Санкт-Петербург, 2002. – 53 с.
18. Советский энциклопедический словарь / [гл. ред. А.М. Прохоров]. – 4-е изд. – М. : Сов. энциклопедия, 1986. – 1600 с.
19. Столяров В.И. Ценности спорта и пути его гуманизации / В.И. Столяров – М. : РГАФК, 1995. – С. 45.
20. Теория и методика физической культуры : учебник / [под. ред. Ю.Ф. Курамшина]. – 3-е изд., стереотип. – М. : Советский спорт, 2007. – 464 с.
21. Энциклопедический словарь по физической культуре / [под. ред. Г.И. Кукушкина]. – М. : ФиС., 1963. – Т. 3. – 423 с.